

הארץ שבלבנון וכיו. אדומי' ורבי אחי ידי' האשל הגדול מהרר יקוטיאל ס"ל
 ע"י. אחרי אשר נזרה על עבדך לנסותו לא יכולתי לעזור מלהשיב עוני
 דעתי על שאילתך. אף כי ידענא דבבית מדרשא שלך רבינו אינם לריבין לפני
 ראשי' דברי פי חכמים: הן הן: מאי קו עפי איראה מאהבה שפיי החכם על
 זאת. ומטיבותא דמר אמינא ללא דמו כלל. גבי אהבה כתיב בכו בכל ישראל
 ואהבה לרעך כמוך. ומהו הריבוי את דמרביני ת"ח ל"ל חיבה יחירה ואהבה עמה
 להדבק בהן ולאהוב אותן כנפשו. כאשר התפאר החסיד חיתי לי כי איתא דינא
 דלורבא מרבין לקמן. לא מנחמי רי"א אבי סדיני עד דמהפכני בצחותיה: וכן
 הווא מאן דכו דאמר פסלינא ליה ללורבא מרבין לדינא דרחמינא ליה כנפשי.
 ואין אדם רואה חובה לעצמו ולכי האי גוונא איתא קרא להוסיף בהן אהבה על
 שאר בני ברית: ואפי' הכי אין שכרו גדול כמאן דרחים מרבין דהוי איכו גופיה
 לורבא מרבין ועעמא כדפי' לעיל וכדחילק בסמ"ק. אבל את ה' אירא בזה נתקשה
 החכם ע"ה לפי שהוא מן הדעה לרבות יראה בשר ודם על חבירו וקרא כתיב
 האותי לא תיראו וגו' וכתיב ה' לי ולא אירא וגומר ובאלה הכל גלוי לאחר כמה
 וכמה מקראות שמורות שאין ליראה מבשר ודם בלתי מהשי"ת לזדו. והיה נראה
 בעיני החכם ז"ל אם היה מרבה שום דבר ה"ו מיחוי כבי רשויות וכן יעשוהו ע"ז
 ח"ו כיון שליותה תורה לירא אותו ועל כן פירש ור"ה לקבל שכר על הפרשי' כדי
 להורות לתלמידים שכולם לאו דווקא כדי שלא יעמיקו ח"ו ויבואו לירי מסול. ואף
 על גב דכתיב ירא אמו ואביו תיראו. הא הק' התו מאי שנה דקמממה טפי
 אמורא מקדש ממאמורא דאב ואם. דגבי מקדש הניא יכול וכו': ותירלו דגבי אביו
 פשיטא שלא ישחווה לגבי אלהות. אבל גבי מקדש אינעריך דהוי דבר שבקדושה.
 ולתירון זה ה"נ ת"ח הו' דבר שבקדושה מחמת דברי תורה שבלבנון קדרשי' ק"ו
 ת"ח שכל גופו אש כו'. וכן האי לורבא מרבין דמרתח אוקייתי' ס"א דמרתחח
 ל"י. וכן מלינו גבי מעשים משונים שעשו בחפלתם וכשהיו דורשים שרפו עלי' השרה
 ועוף הפורה ופי' התו שהדברי' שמחיי' כיום נתינה באש וכל זה מורה דת"ח הוה
 דבר שבקדושה וכיון דמיעוט קרא גבי מקדש לכיון לירא מפניו והבא ליכא מיעוט
 אם כן אתו למטעי ולא דמי לאב ואם דכל אדם יש לו אב ואם ורוב סגולם עמי
 הארץ ופשיטי' שלא יכעיסנו קאמר דמאיזה טעם ישנו אלהות. אבל ת"ח לא הולך
 לומר שלא יכעיסנו דבלאו הכי ידעין זה כדדרשיק בחלק כל החולק על רבו כל
 המהרהר אחר מלות הו' וטוב' דאיתא התם ואם בא לרבות רבו ל"ל שאינו גדול
 ממנו דאי גדול אפי' שלא למד ממנו יש לו דין רבו כדפי'. התו גבי שמואל
 שר"ה עלי' להענישו על שהורק בפני רבו. אף על גב שלא למד לפניו שהרי עשה
 הביאובו אליו ע"ש פרק אין עומדין ואם כן לריך לרבות שקול ומכסברא היא זו
 שיראה אותו הוסיף וגדול כמותו. אלא על כרחיך גדול ממנו ולהכי לא לריך קרא
 כדפי'. ואם כן הירון שני של התו שחילקו גבי מקדש דגבי אב ואם שיך מורה
 שלא יכעיסנו. גבי מקדש מולא בדוחק נמי ניחא. ורבי עקיבא ע"ה בזה וחדש
 לרבות ת"ח ואין לריך מיעוט כמו מקדש כיון דכתיב גבי השם שמע מינה שמורה
 הקו"ב"ה למעלה ממורה בשר ודם. ואת עפל קו"א והוה כאלו כתוב אי מורה למעט

דעת

ממורא. וכן דרש"י את צטרו הטפל לצטרו וזהו שצטרו וכו' הי"ג את עפל הוא. ואיצטריך נמי ליראה ממנו. ואפילו היכא דליכא כעס. כגון אצ"י כי הוה אזיל מקמי דרב יוסף הוה אזיל לאחורי עד דשפ"י כרע"י דמא. אף על גב דרב יוסף סגי נהור הוה וכן כי חזא לאדנא דחמרי" דרב יוסף. וכה"ג טובא שמלנו שהיו יראים אחתם בלב. וכן כל ח"ח שיושב לפני רבו. ואין שפתוחיו מדובבות כו'. ומוקי ליה בתלמודא. וכן רבי עקיבא שאמר תמיסני חס יוליא שנה אההוא מאן דבו דלהבו פניו על שהשיב את הזקן רבי ערפון. וכן מוכח הלשון דקאמר בא רבי עקיבא ולמד כו'. ולא אמר ודרש כו' כלומר גם הם ראו לדרוש אלא רבי עקיבא למד להם וחלק ללא קשה מידי. ומאי דקשיא ליה למר איקרי כאן כו' נראה לי להשיב צמח פנים אמנס אין לורך דהא קחני צהדיא אף על פי שהן צהכרת אין צהן מיתח בית דין. אפי' הוה צה מיתח בית דין הא מתסיה נפקא או מראויה לקיימה. וכי היכי דאף על גב דשאר חייבי כריתות לדין ממזרים. ואם כן נדה יש לה קנס מהמי טעמא הי"ה נמי אי הוה צה מיתח בית דין. ותוספות כתובות אין בידי וכמדומה שפי' התוספות. ולא פירוש מר' נחוני' קאי אנדה. ואין להאריך בזה. מ"מ טעמא דמתניתין אין כוון כיון דגם שאר חייבי כריתות אין להם קנס. ואפילו חייבי לאוין לדברי מ"ו וכן צסיפא קחני עריות דמיתה וקחני סיפא וכל המחייב כו' : ותיפוק לי' לישא אשה הראויה לו. וגם אין שייך ערות פסולות דאדרבה כשירו נינהו דווקא הי"ג. ואי בא ממזר על הישראלית. אדרבה אין להן קנס : וידעתי דבאת לתהות מקנקי ואשת כהנה חסר ורקן. ואם שגיתי הבינני על יד מורי ואדוני אבי. ואל יהא למשא צעינך אדוני :

ב ואגב גררא אשאלך והודיעני. דהמדכי פסק פרק עורה בכתובות בשם מהר"ם ז"ל. דהיכא דמת האב ואחר כך הבן קודם שנשבעה על כתובתי דאין אשת הבן נוטלת כתובתה מנכסי חמ"י דחשיב ראוי דהכל משועבד לכחובה ומזונות האם. ובפרק כל הנשבעים כתוב תשובה בשמו דהבעל יורש חמיו ותשוב מוחזק אף על פי שמחה הבת קודם שנשבעה אמה על כתובתה ע"ש : ואי משום דמקולי כתובתה שנו כאן נפלאתי מנלן לחלקה בתרוייבו אמרי' ה"ן נוטלים בראוי כבמוחזק גבי הדדי פי' יש בכור ובפרק יש נוטלין : ויכולני לחלק חילוק חילוני אך אין לי כח מנלן : ע"כ מורי תאיר עיני דין זה דדבר הוה הוא וידעתי כי כל תוכל וכל רז לא אגס לך. ובפרי' יש נוטלין יפה כח כתובת אשה מהבעל לענין מלוה. מיהו פי' באשירי הטעם דאשה גבי מן המלוה משום כי היכי דמשעבדי ליה לדידיה כו' מדרבי נתן : וגם על זה תמתי דר"י פסק דלא כרבי נתן פרק בתרא דכתובות במדכי ובתשובות פירוש הרא"ש ז"ל דמלוה הוה בזמן הזה. כמו אשלי דקמחו וכה"ג דעיקר אסמכתיו עליהו ושלוס אחיך הקטן יעקב הלוי :

ג אהרי ידיד נפשי הח"ר שמעון ס"ל ש"י. הנני משיב על ששאלת כשחל יו"ט בשבת אס יש להזכיר ש"ש ציעלה ויבא הרי זנויל מחו' ז"ל צקברי שער כתב למהר"ם ס"ל ז"ל. וגם לי הדיוט כשהיה מחפלל ציו"ע ומזכיר ש"ש ציעלה ויבא היה מו' אחינו מהר"ז ומה"ר משה ווניק ז"ל מלעיגין עליו ומשחקי' בו ואמרים שאין

תשובות מהרי"ל

ו

שאין להזכיר כלל. והוא הביא להם ראייה מן המרדכי שכתב שאין להזכיר ש"ש
ביעלה ויבא שבעבודי בראש חדש וחולו של מועד דאלמא ר"ח אין שבת בעבודת
משמע דבקדוש היום יש לאומרו דליכא האי טעמא: ואמר מהר"מ ז"ל זו נפגע
שראה חשונה בש"ת שאין להזכיר ללא שייך הזכרת יעלה ויבא לפניין שבת כלל
בשום מקום. וכשהרלי"ת הדברים לפני מהר"ד, שלום תמה מאד וה"ו פשוט בצימיו
להזכירו. גם באש"י פ"י העגש שאין להזכיר של שבת ביעלה ויבא שבעבודי לפי
שכבר חתם קדוש היום ולא מלינו הזכרת תחינה! ומהאי טעמא כתב שאין להזכיר
ש"ש בחפלה אחת נותן כשיחיד אצ"ו אחר החפלה אבל ש"ן באמצע הפלה אמרו.
גם יש מרצתי הפוסקים שפסקו שאין להזכיר ש"ש ביעלה ויבא שבזכרת המזון
שכבר הזכיר ראה והחליטנו כ"ו. ושני טעמים אלו לא שייך לקדושת היום ומשמע
דיש לאומרו. אמנם מהר"ז ז"ל ביום הכיפורים שעבר בהיה בשבת אין אחרים שאין
הח"ר שלום כ"ן והגיד לי שלא הזכיר ש"ש וש"ן דתלו באש"י רב"ר נחתי אל לבי
מאין הרגלים ומלאתי סמך לדבריהם מלשון הש"י דפ"ב דבילה דקתני מתחיל בש"ש
ומסיים בש"ש ואומר קדוש היום באמצע. ואש"י רש"י מתחיל ש"ש בגון וחתן לנו אח
יום המנוח הזה ואת יום חג פלוני הזה ומסיים בש"ש. וכעין זה פ"י בפרק בכל
מערבין הרי שלא הזכיר כלל קדושה של שבת אלא בחפלה וסוף משמע באמצע
לא: ואש"י דפסיק התם דלית הילכתא הכי אלא לריך לסיים נמי בכל יום אצ"ו
בגון מקדש השבת ישראל וראשי חדשים או והזמנים: מכל מקום בהזכרת שבת
לא אשכחן דפליג. ואש"י דאנו אומרים שבתות למנוחה היא דסיניכי לוחתן לנו
וכ"ו והוא בכלל החפלה. ומהאי טעמא אמרינן שבת ומועדי קדשך לומר מעין
החתימה. ורש"י מילתא דפסיקה נקט דבראש חדש וי"ה אין אומרים לא שבתות
למנוחה ולא שבת ומועדי קדשך הרי קאת ראייה לדברי הגדולים לפי עניות דעתי:

ד ושאלת מה דעת רבותינו ז"ל האוחז באמה כ"ו למעלה מן העברה
מירי ללך הגוף משום שמתחמם ומזויל ש"ו לבעלה וזו מחריב.
העולם ואלו שופך דמים וכדדרשין שוחטי הילדים אל הקרא שוחטי אלא סוחטי
וכאלו מביא מבול לעולם כי קה היו עושים דור המבול כדכתיב כי השחיתאכל
בשר כ"ו עיין ריש פ"ב דנ"ד שבו מבואר הכל. ע"כ:
ה ואתרוג יבן משנה של אשחקד פסול לשנה הבאה (זו) דאי איפשר שלא
נתייבש דשיעור יבישות פירוש הראש"ד שאינו מזויל ליחה
ע"י חוט. ואפילו נכמש שקוראן וועלק פסול וש"י כ"ו אחיך יעקב הלוי:

ו חיים ושלום י"ג הח"ר שמעון ש"י על אביו ואמו אין שואלין בשלום כל י"ב
חדש ואם שאלס חוזר להם שלום אבל בני ימים הראשונים יודע אכלו
ולא ישיב שלום הכי הוה המסקנא וסמ"ק ק"ר בדיון זה ונכשלים בו מקצת בני אדם:
ז ומתענין יום המיתה כ"כ אגודה. ועל המהענין יום הקבורה כתב הכל הוא
וראייתו מדקאמר שמואל יום שמת בו אביו ע"כ:
ח וישיבת הבדלה. כמו כן נהג מ"ו חמי הכהן ז"ל ע"פ המרדכי. אכן שאר
רבתי לא נהגו כן רבנן קשישי וחשיבי ל"י כיוהרי דלדידי קביעותינו
בעמידה

בשמירה כמו בשיבוע. אלא מהר"א ז"ל לא שחה עד שיבט כמדומה משום דה"ח לא יוכל מעומד ולא ישחה מעומד :

ט ובשתולין בשר ליבש רגילין לעשנו על ידי קסמי' ורבים המעשינין טרם ישימו המאכלין כי לבתחלה יש לזוהר מזיר הנוטף. ואם היה נוטף אם אין שיפור לבעלו יש לדון בו כמעשה דבית רש"י ולהצריך קליפה במסקנת החוספות : ועוד להשימו מן ה"ל כי בעד ירידת גשמי' לעולם נוטף : ומיום עמדי על דפתי אמרתי מנהג אבותינו הקדושים תורה היא דמהאי טעמא נהגו לעשן בחדרים שקורין ולי"ש הוי"ש. וכל שכן משום מאכלי חלב שמחקינין תחתיו דאוחו ליר דין בשר ממש יש לו. אלא דכ"ע אי"א בחדרים והירא דבר ית' יזהר ליבשו כדלעיל. ואחר כך להעתיקו אל ה"ל כדלעיל : ועל השמן שהיחה זגאתך תחת דלף ליר בשר מליחה אשר שבה כמעט יום שלם במליחתו טרם הושמה הקדירה של שומן תחתיו : לרש"י פשיע' דאין כאן בית מיחוש. שהחיר בשר ששמו בקערה אחר פליעת דמו בלא הדחה ונתמלחה הקערה מן המהול : ואפילו למאי דכתבו רבותי דנהגו לאסור הואיל ונסתפקת אם לא נפל ליר עד שנקרש ונקפה השומן : לע"ד הוה ספק ספיקי שמא לא נטף עד שנתקש' והח"ל קודם שמה פחוי' לחד מס' היה ולא שייך לומר דלפעמי' עבדא דאין כאן איסור אלא משום דם : ואין שייך לשער בכל החתיכות כיון שכבר פלטה כל דמה רק מה שעל החתיכות דם ומלח. אמנם אפילו ברור לך שהשומן ס' נגד הדם ומלח שעל הבשר אפילו הכי צריך קליפה כי שמא נקפה השומן קודם והליר יש לו דין רוחה ואוסר כדי לקליפה : ואם ידוע לך שהד' ליע' אינו ס' כנגד הדם ומלח שעל הבשר : נראה שיש לאסור אוחס' ד' ליע' שמא היו זלולין : וי"ב הליט' הראשון נקפו ונאסרו כדי ליע' ותחתיה כדי קליפה :

ועל ברכת עליה קטן. כבר הו"ו בה קמאי דקמן מהר"מ נהג לבדוק על עליה גדול צבית הכנסת ובחירתו לביתו אחר שדבר והסו"ח דעתו מאוחו ברכה לבש עליהו קטן וצריך עליו לאפוקי נפשיה מפלוגתא וכן ראינו מורי ורבינו מהר"ש נובך : והמחמירין שלא לילך ד' אמות בלא לציית ולובשם בקומם עליה קטן. וקוב כשנעשים צב"ה מתעטפים בגדול והלובשים עליה קטן קודם נעילת ידיים מצרכין על הגדול צבית הכנסת ופוערים שתיבן וכן באורח חיים דאפי' משמש והשתכלות בקטן אין צריך. אך דעתו יהא על כל בגדיו המצויינים אשר לובש : ונוסח הברכה ממלא בליקוטי' על מצות לציית : ומהר"א ח"ו כהב שהיה נראה לבדוק על פליחת קטנים שלנו שיש להם בית האור להחלבם בציצית :

יא ועל בני נהור לבדוק בורא מאורי האש דבר זה שאל ריב"ק מרבי אפרים עיין במדרכי פרי הקורא מגילה עומד ויושב וכה"ג במיימוני בהלכות שבת פרק כ"ט. והואיל וראב"ה כהב שאסור למה יש לנו ליכנס במחלוקת : **יב מי** ששכח פננו ועיקר רגליו שנינו אין מחזירין אותו אך אם חזר קודם ששקר רגליו אומרו בלא חתימה : ור"י העיד על ר"ת שחזר בדבר שאם לא אמר אין מחזירין אותו וביה מפרי אין צריך לחזור ואם רוצה יחזור : ואשירי אין רוצה פי' זה ולהתפלל תפלת נדבה שנית ולחדש פגמו אין שייך אלא

תשובות מהרי"ל

ז

אלא לצעל נפש ומופלג. וטוב שיכוין לש"ץ מלה ויואל כדפי' בה"ג והגאונים :
יג **מי** שהפלל עם ש"ץ ויגיע עמו למחיה המתים יאמר עמו נקדש והכל עד
האל הקדוש ואם עומד במקום אחר בתפלתו וש"ץ מגיע לקדוש אין
רשאי להפסיק ולענות אך כתבו הגי' ורש"י לשתוק ולשמע הקדושה או אמר יא
שמים רבא וברכו : ור"י ור"ת אומרים דהוה הפסק וכתב באור זרוב דגראים
דבריהם אבל בפסקי' הר"ר יחזיקה : וביש תוי' ברכות כתבו דהמנהג כרש"י ושלום
כמי אחיך הקי' יעקב הלוי :

יד **ועל** תענית שמתענין הבכורות בערב פסח. מה דינו בצבור בן לוי. אי נמי
בצבור פטר רחם ולא צבור מאב ונקיבה שהיא צבורה וגדול הבית :
הכהנים והלוים פטרו בני ישראל במדבר מפדיו'ו. ויליף ק"ו שבצמם לא יתנו.
ומי נפיש קדושתיהו שצמטא העגל ללקחה קדושת הבכורות ונחנה לבני לוי שלא
חטאו משום הכי לא יתענו כל שכן דלריך טפי בכוריהם להשתנות שלא נוכח עם
המלרים ועדיין לא הוקשו אז : אבל גדול הבית כתב ראבי"ה דכולי האי לא
החמירו : אבל בכורות נקיבה כתב בספר הגדה דלריך וראייה מבחיה בת פרעה :
וכן הנהיג מו' חמיו מהר"מ נויאמרק את בחו גרושה :

טו **לחוקה** הראש ע"ש של חזון ישעיה הורו רבותי' גזוק : ועל הרגלים לא
שאלתי'. ולבאורה נראה דהקילו בראש מהא דאמר כל פניו ידיו
ורגליו בחמין אסור גזוק מותר : ואף הכא לא שנה : וכתב צפרי"ם ורוחאין
הראש סמך להכנסת כלה ע"כ מהר"י מולין ס"ל : לעבול ליל ט' באב כתב בא"ז
דשרי' : אמנם מזה אין ראיה דהוא אזיל לטעמיה דפסק טבילה בזמנה מלוא
הואיל ולית לן טהרות : ואסור בחשמים ואסור לעבול טבילת מלוא ביום הכיפורים
ועי' באב דכדי הוא בית אלהינו לאבל עליו כו' : וכן ב' ימי אבלה. אבל תוך
לי שרי לעבול ולשמש. ואפילו לרחוץ כדי ללבן כתב בא"ז דשרי רק ששמי' רחוי'
קאה : אבל חלוק לבן ודאי תלביש וסדין לבן ודאי תליע שלא תבא לירי' ספק :
ולשתוח יין הבדלה כשנכנס אב לא ראיתי רבותי' מהרים. וגדולה מזו אמר לי
מהר"ר שמואל שפירא ז"ל שדן לפני מהר"מ ז"ל שמוחר לברך ברכת המזון על כוס
יין ולטעמו והודה לו מהר"מ ז"ל : אכן לבי מגמגם בזה כיון דמדמה ליה לגדר כמו
שפסק מהר"מ שלריך התראה למי שנהג איסור : גם בספר הגדה הסיר לצעל דגים
בחומץ משום דהנודר מן היין מותר בחומץ משמע דלענין יין חשיב נדר :

טז **זכרתי** מה שהגדת לי על אותו שאסר לענות אמר אחר ברכה שלפני
הפטרה טעה בהא שכתבו רבותינו שאין לענות אמר אחר שכל דבריו אמת
ולדק כי כל הברכה אחת. ומסיימת הנאמן בכל דבריו. ומה שיש שם הפסק לפני
נאמן אחת הוא שהיו רגילי' לומר שם שבה כדאיתא במסכת סופרים ובין לרק
ללדק נתחלק לו. ושכחתי לכתו' לך עד הנה והוא יאיר עינינו בתורתו וש"י כמי
אחיך הקטן יעקב הלוי :

יז **ירבה** שלום אחי' אחי יד"י הרי שמעון ש"י ע"ש כל ביתך ש"י. על אודות
ההפטרה ר"ח אב שחל להיות בשבת מהור' ווייבש ז"ל הורה
השמים כסאי על פי החו' פה כל שעה וכן כתבו הגה"ו במי"מוני' וביש הגה"ו
כתב'

קצת' בפשו"ר כוהנ"י כן וכן כת' מהר"ם בשמחות שלו וכן מורה מ"ו ור"י מ' הר"ש
 ש"י וטעמם לפי שהיא בתלמוד שלנו ודש"ח אינו אלא בפסקת' דרב כהנא
 אמנם סמ"ג והמרדכי והאשירי כתבו מעושי' וכן הור"י מהר"מ ז"ל וטעמא אמר
 זה דר"ח אב רמז זה בחדשה ימלאנה כדפי" שם רש"י ז"ל וטעם הגון הוא מאד
 קינולא פיה כתבו רבותי הפוסקים על השפטה דפרשת שקלים והחדש שאין
 לחיים מטעם זה דאית בהו מעין ר"ה : ושוב מלאתי אותו טעם בספר אגוד' גם
 מהר"מ ז"ל בווינא הור"י שמע"ו : וכן בא"ז ופה שאלני נער המספור ואמרתיו לו
 לילך למח"ר זמנו והור"י השמים כסאי : וברוך חזן אבי הנער אמר אלי שלא
 רוצה להשגיח עליו ואמר לבנו שמע"ו : ושקתי כי החושבים גם הם העידו שלא
 שמו מעולם אלא שמע"ו : וכמדומי שהאמת אחס מכח ספר אגודה אכן במקו
 שחופסי מנהגי מהר"ם כגון בגליל העליון ראוי שתאמר במקום שיפול העין שם
 יהיו פירותיו ואם לא שיש להם מנהג מקובל מאבותיהם :

יח ואל המל אה בנו. לכאור' משרפ"ק דפסחים דמברך למול. דקאמר אבי
 הבן מאי איכא למימר אין הכי נמי : אמנם כי מעיינת ביה לא הוה
 אלא לסלק' אדעתיה דמברך לבער . אבל למסקנא דמברך ביעור. אין חילוק בין
 אב לאחר : וכוון מברכין על ודבר פשוט הוא : וכן כתב הג"ה במיימוני ז"ל.
 אמנם רש"י פ"י בסוף המסקנא ולא חילקו בזכרות ואפילו אבי הבן מברך על
 המילה כיון דעל מני להבא משמע : וכן כתב רבינו שמח' וכן עמא דבר : וכן
 רא"מ כתב אפילו אבי הבן שאל אמר למול יאח' דלבער כ"ע לא פלוגי
 דלהבא משמע עד כאן הג"ה במיימוני הרי שכתב וכן עמא דבר : וכן מלאתי באבי
 העזרי דמברך על המילה וכן נוהגים כל רבותי ומינה לא תזוז : והמברך למול
 אינו אלא מן המחזיקי"י כ"ש וכ"ש שמלאתי לר"ב יוסף בן פלטי שמפרש בממרא
 בענין אחר לגמרי דאפילו סלקא דעתא אינו : ורבי משה מיימו' וסמ"ג שכתבו
 למול אזלי לטעמייהו דמפרשי טעמי הזכרות ודוחקים לכך אבל יתר רבותי אין
 חופסין בן כדלעיל : והא לך לשו' רבי' יוסף בן פלטי בחקון זכרות שלו ובחשובי
 הגאונים מלא' : אבי הבן מאל' הכי נמי וכולי עלמא מפרשי ה"ג למול . ואני
 שמעתי מרבי נהום ברבי יהודה ברומי אבי הבן ה"ג על המילה והונעם לו מאד
 לכן הוצקתי ליפות הדבר ולמתקן הואיל ויסוד חכמים הוא אבי הבן. מאל' על
 מוהל זולתי האב דקתני משום דסגי דלאו איהו מהיל והתניא האב חייב למולו
 והוא מברך על המילה דתניא המל אמר על המילה אפי' עלמו האב מדלא קתני
 בד"א באחר אבל האב מברך למול והא הכא דלא סגי דלאו איהו מהיל ואפשר
 לו לצרך למול ואפי' הכי מברך על המילה ולא מסמע מעיקרא זולתי להבא :
 השתא מאי אל' מי מצית אמרת הכי היכי נימא לאו סגי דלאו איהו מהיל
 בחמיה כי היכי דאמרי' במוהל בעלמא ה"ג דאב גופי לא מצי לברוכי למול דסגי
 דלאו איהו מהיל דמי סברת הא דתניא האב חייב למולו בידיו קאמר להכניס
 בזרית הוא הילכך כיון דסגי דלאו איהו עביד כי מברך על המילה להבא משמע
 הואיל ולא נריכי לברוכי למול : והיינו דתניא המל אמר על המילה אבי הבן
 להכניסו דאפי' במקום האב מלין אחרים דאי לא סגי דלאו איהו מהיל נריך
 לברוכי

תשובות מהרי"ל

ח

לברוכי למול הכי הוה ל"י למיחני אבי הבן מבדק שחיס למול ולהכניסו השחא
דלא תנא הכי אלא המל ברכה לעצמו והאב ברכה לעצמו ש"מ סגי דלאו איכו
מהיל וכיון דלא מבדק מבדק למול הואיל וסגי דלאו איכו עבד כי מבדק על
המילה להבא משמע: אבל הבדק דאפשר לו לבדק לבער. כי מבדק על ביעור
לשעבר משמע: וכעין זה פירוש פסח וקדשים מא"ל ה"ג וז"ל ה"ג דגבי חול"י
אמר"י לה דסגי הוא דלאו איכו שחית הכי נמי אמינא לך גבי פסח וקדשי" סגי
דלאו בעלים שוחטים הילכך כי מברכים על השחיטה להבא משמע. דמי סברת
האי ושחטו שני גבי פסח לבעלים והא דחניא במיילת"י ושחט אותו כל קהל וכי
כל קהל היו שוחטים אותו אלא לעשות שלוחה של אדם כמותו אלמא סגי כו'
כדלעיל גבי מילה: ע"כ וז"ל יורה דעה כתב הרמב"ם דאבי הבן מבדק למול
ונהגו שלא לחלק וכן כתב בעל העיטור עכ"ל:

יש דברכת לבנה עד ר"י המולד מניש כדאיתא בתשבי"ן ובא"ה ופשוט הוא
כי העצם הוא משום דאמר פרק היו בודקין עד שתחמלא פגימתו
ומפרשי נהרדעי כי נפ"א וא"כ במילוי תליא מילתא ולאו דווקא ע"ו וי"ו אלא
חזי כ"ע י"ב תש"צ זהו מלאחו כ"ל. ולג"ד נ"ר אם היה לקוי לבנה שאנו רוא"י
נגד אחתי אמנעות הלכות שאין לבדק אח"כ אלא סתמא סמכ"י אחשבינוני שמסרו
לנו רבותינו שהוא מולד השוה אפי' אם היה לקוי חמה שהוא מולד אחתי קודם
לשלו מבדק אחריו. כי רבינו משה מיימון כתב שקבותינו כווננו לפגוע באחתי ע"י
הדח"י ואין להאריך מזה אע"ג דאם כן הי"ש לנו ל"ך אחר קביעות ר"ה לא היא
דחזיק כמה פעמים דמולד אחתי קודם ר"ה אך הם כווננו וידעו דקדוק החשבון
ופוגעים לפעמים באחתי כי אין הניגודים והתקבוצים האמתיים שיה כדלפינן
משמש ידע מבואו ולא ירח על כן אין לסמוך אלא על חשבוניו השוה אי לא
דחזיק נגוד האחתי ע"י הלכות כדפי': ואלם אחי יעקב הלוי:

ב ועל המשומד שנעמט בקטנותו ולו אח ואחות השואה לאיש ומת אביה
וכשהגדיל המשומד נתן לבעל אמונתו שיש לו בירושת אביו וזה נשאל
למהרי"ל וזאת תשובתו: על אודות מתנות המשומד ביארתי כל הלורך אכן כבר
זכה בירושתו קודם שנעשה משומד ושבו נתן מתנתו מחנה כמו שפי' רש"י בתשובה
והיא במרדכי ובא"י אם לא שכבר שלח הנפקד בו יד קודם או אמר אני זוכה
לעצמי דהוה שליחות יד כדפי' באותו תשובה אבל אם נשתמד בחיי אביו ושבו מת
אביו לדברי ראב"ה יורש ולדברי הגאונים איש"י יורש: וראב"ה גופו כתב אם
ראו בית דין להפקיר כו' ומגלן להוציא ממון כמו הגאונים ואפי' עובדי דראב"ה
הוה שמחה משומדת והבעל ירש כמו שביאר בא"י אבל אם אין למשומד בנים
ישראלים מגלן אפי' ראב"ה מודה דמיד כשמה המוריש מפקיעי ליה דלא ליזול
וליכול בגינת: ובנדון דידן אפי' מת אביו קודם שנשתמד. הואיל וכתבת שהמתו
מוחק בממון משמע שעדיין לא גבתי כתובתה ויתנה צדיקה ואכלה מזוני באנשי
גליל ופסק מהר"מ דהכל משועבד לה למזונותיה שאין לה קצבה וחשיב ליה
ראוי מעטם זה וא"כ הוא האי עובדי מלי' קחשיב שליחות יד לרש"י דלע"י כיון דתפס
למזונותיה

למזונותיהם : והגדול שבחילנות יחווירו ויבררו הדבר כי מה לתבן כמוני את הבר : ושלום
יעקב הלוי :

בא שאלה איתא בירושלמי שהיה משעי של הקופה. ולכך היא פעמי' ביוזר
פעמים במנחה ולעולם לא תהי' במעריב וכ"כ ראבי"ה והמרדכי'
והג' במיימוני אחריו אבל באשירי' כתב דלא נהגו כן אלא בתלמוד דידן דלא
מפליג מידי ולעולם הוא במערי' כשאר הזכרות מעין המאורע דיוס סי' לא מחלקין :

בב ורה"י עם מהרי"ג שהורי' שלא יעבור האבל לפני התיבה בבקר בעת הלל
כי הקהל בשמחה כמו שכתוב וי"ט וכן בין קריאת מגילה מהאי
טעמא ג"כ כבר הודעתי דמותר לשחול בשלום אחרים אבל אחרים אין שואלין
בשלומו כל י"ב חדש כדלעיל בסומן ו' : וכל דין י"ב חדש הן בשינוי מקו' למאי
דנוהגים או בגדים חדשים ועיטוף וכל דיני נהג י"ב חדש אבל להתפלל וקדיש
מפסיקו' בסוף י"א חדש : ואיסור' גילוח נוהגו' באיסורי' י"ב חדש כדאיתא
בא"י אבל בארצות האלה לא נהגו ורבים נוהגים שיעור גערה דהיינו אחר לי
אבל בארצות אחרות י"ב חדשים. וכן אנו רגיל לומר לשואלים : תמינה שכתב הרב
הגדול שרפי' בידים והאשירי כתב בהדיא בשם הרמב"ן שאסור בתספורת על
אב ואם אף בשמועה רחוקה והסמי' אשירי מביאו לפסק הלכה וכתב ז"ל ואסור
בתספור' על שמועה רחוקה על אביו עד שיגערו בו חצריו וכ"ו עד אבל אם
לא באתי לו בשמועה עד לאחר י"ב חדש אינו נוהג אלא יום אחד בלבד עכ"ל
וקל"ה רפ"י בידים בשמועה רחוקה כיון דלא חל עליו איסור גילוח : ומ"מ דעתי
נוטה דחל עליו טעה אחת ותו לא פקע דלאפשי' אצ"ר הוא כדי לנוול עצמו
ואצ"פ שמהר"ם סי' ז"ל ראונו לומר כי הוה רגיל בחדש האחרון דבטל ממנו
משעת הרגל גזירת י"ב חדש שאר רבותי לא הסכימו לדבריו. ואין להאריך :

בג והבאים מבית עולמים להתפלל יפה עושים שראוי' ידיהם משום רוח
הטומאה השורה בבית הקברות שחשבה עליו רוח הטומאה :
ונעילת ידן מעבירו דמהאי טעמא נעלינו שחרית דשיני אחת מסי' במית' משום
בת מלך : וכמה מיני נעילות מנו רבותינו פרק ערבי פסחים דמעביר רוחות
רעות ונעילת שאר המט מנהג' הוא ואסמכו אקרי' ירח"ל את ידיהם סופו תיבדו
מה כך נמלא בנימוקי' ואקובלני מפי מ"ז שיש לרחוץ גש הפנים על גס ובלע
המות וגו' ושוב מלאתי כן ברובק : ועיקר הטעם להעביר רוח הטומאה כדלעיל
ולכ"י רוחלין שני' בשו"ב לחז"ר ב"ה דמשום דמלאך המות מרקד בין הנשי' בחזירת'
כדאיתא בברכות אלמא דמתלוה עם החוזרים וכמו שפי' רשב"ם פי' המוכי פירי
שהשדים מתלוים עם החוזרים כך נלג"ד. ומה שכתבת שאתם נוהגים לפני
קדיש ולאחר הקדי' זה לא ראיתי יותר איפשר שנהפשת ע"י שפעמים מאחרים
גומרי הקבורה ואין שהות ביום ומיד כשבאים מתחיל קדיש וא"י להם פנאי ליטול
קודם ונעלים אח"כ ואגב זה עושים ג"כ אחרים. ומה שיושבים ג"פ בקברות
וג"פ בחצר בית הכנסת כן עיקר דשבע פעמים יש לישב כמו שהיו נוהגו' ז' מעמדות
ומוטות כנגד ז' הבליים כדאיתא בא"י וגי' וגי' הרי ו' שוב הולכין עם האבל לביתו
ויושבין

ויושבין שמה הרי ז' כך שמעתי. וכן ראיתי בחו' כמדומני. וז"ל רש"ם פ"ה המוכר פירות או מעמדות ומושבנות בחזרתם מן-הקברות הולכין מטע ויושבים לנחם את האבל או להראות זער על המת שמת או להרבות בצבי ולתת איש על לבו לשוב בתשובה כי חיי האדם הבל ועומדין והולכין מטע וחוזרים ויושבים מטע וכך עושין ז' פעמים כדי לתת אל לבו שחיי האדם הבל. והיינו דפרש"ן לקמן כנגד ז' הבל הצלים שכתובים בראש ספר קהלת כך נרא' הטעם בעיני. וראיתי כתוב מפני שהש"י מתלוים עם החוזרים מבית הקברות ולכן תקנו מעמדו ומושבנות כדי שבתוך כך יסחלקו הש"י מעליהם ולא יירא בו וסתר אותו פי' עיין שם ברש"ם: וכמדומ' שבני אשכנזי"ך חופסים פי' שני כי רגילים לומר ויהי נועם וגם בקשה אחרת: ובאילוש"א אומ' וידוי להזיל ממני פגעים ומשחיתים ביושבי בחצר ב"ה וגם מקפידים מאד אם יכנס אדם לבית אחד מהם קודם שישב בחצר בית הכנסת ומנבא אבותינו חורה היא: **בד איך** חילוק בין אביו ואמו בשום מיני כיבוד אם לא כשאביו מקפיד או אביו אומר השקני מים כו' והני מילי כשלא נתגרשה משום דאמו נמי הייבט ככיבוד אביו אבל נתגרשה שניהם שוין ונקיט תלמודא אביו בהיותא ברייתא דהריני כפרת משכבו וז"ל ה"ה משום דקאמר היה אומר שמועה מפיו אומר כך אמר אבא מרי כו' הכי מוכח בכמה דוכת' פ"ק דקידושין :

בה בורא נפשות רבות איכא פלוגתא אי לריך לאומרו אחר עיבול ראשון על כן אני אוכל פחות מכזית לאפוקי נפשי מפלוגתא. אע"ג דהמיימוני כתב כזית הוא מהו ליה כמה עוכלא בעוכלא: וזכרה מעין ג' אע"ג דמהרי"ם ורוב גאוני אשכנז סבירא להו לברך בחר כולהו חוץ מן השני וכמדומה שכן נהג אבא מרי ז"ל: אלא חלא בן חמרא איני מברך אלא אחר האחרון כי כן מסיק הרא"ש וכתב דהממעט בזכרה הרי זה משוכח במקום ספק וכ"ש שנתעלם בראיותיו. וכן נהג מורינו ש"י וכן לברך על הלל איני מברך כלל אפי' בתחלה אע"ג דמסקנת מהרי"ם לברך בי פעמי' וכחצ אגוד' שכן נהגו מ"מ מסקנת החו' אינו כן והג' מרבוותא וכחצ מהר"ח דנהגו שלא לברך: וביהללך אין חותמין כך פסקו כולהו רבתינו וכן ראיתי כל רבתינו נוהגים חוץ ממהרי"א ז"ל שחתם על פי ראבי"ה שבמרדכי אקש' עלי שחסמוך עלי הדיוט ותשנה ממה שנהגה עד כה ע"פ אבא מורי ז"ל ויתר גדולים: ולא קשי' רגילים ליזהר אם אינו אורך גדול לרפואה כי רובלים מערבים כמה מינים: וזרע קנבו"ם הר"מ מערצבור"ק החיר כמון אמנם לפי הסמ"ק גראה לאסור כל דמי דגן כמו חרדל וקטנייה כדמפורש שם: אף כי אין לריך ליזהר מן השמן מלהדליק: ואותן ענבים דקים מהרים מהם לפי שמערבין אותם עם הגרוגרות ובעליהם ואש יחפון אדם לקיים לפי שכתוב בשיר השירים פתח הסמדר יכול לקיים בענבים דין: ושבתך וחקך לעוב. גאוס אחיך הקטן יעקב לוי :

בו ועל אגנא דלישא אם הוא גדול כל כך שאינו רגילין ויכולין כלל להכניסם ביורות הגויים ובודאי לא נשתמש בו בכלי ראשון דאיסורא אז הגעלתו על ידי עירוי: וכן תקנתו חקקנו שקורין שוירי"ן מבית ומחוץ יפה ותניחנו מע"ל שלא ירא בן יומא ומסתמא כבר עכצתו בלי תשמיש יום רב וקה יורה או קדירה חדשה או של יו"ט והרתיחה מלא רוחצין על האש שעתה אבצעותה מחמת הרתיחה

תשובות מהרי"ל

הרתיחה. ותזכר כשתסירנה מן האש שתעלה רתיחות כל זמן עד שיגמור העירוי ושפוך סוך האגן עד שיתמלא על כל גדותיו וקח אגן רותח או לפיד אש וזרוק לתוך האגן עד שישפכו הרתוחים על שוליו ודופנו ואחר כך הפוך האגן ושפוך גם כן מן הרתוחין על שוליו ודפנותיו ותזכר שהרתוחין שבקדירה לא יטומו מרתיחתם. וגם תזכר בכל פעם שאתה מערה שלא יפסיק הקילוח אלא יהא מחובר לקדירה דאין זה עירוי אך בשעה שנוגע באגן יהא מחובר לכלי ראשון ולא בזריקה וקיעוף: ואחר ההגעה תשטפנו בלוקן מצית ומחוק בכל מקומותיו ואחר כך תטבלנו. וכל מה שכתבתי. אם אין בו עלאי בני"א ולעקי"ן אבל אם יש בו עלאי או עבעי מחוברת בו אין תקנה בכך: החמירי עליך הרבה יען כי אתה יושב בדד בלא תלמיד חכם דלא ליפוק חורבה מיניה: ועל האגן אם אתה קולפו אינו פוערו מהגעלה. כי כן כתבו מקצת רבותינו על סכינים שחוזין ומדוכות. ואף על פי שיש להלקי אינו מקיל לך ותוכל בטוב להכשירו כאשר כתבתי לך בראשונה: ופסח שהל ביום א' אופ"י מלוח כשאר ערב פסח ביום ו' אחר הלוח אך ג' מלוח של מלוח מנהיגין לאפותו כל אחד בליליהם הואיל ונפיק מפומי דרש"י דלא נפקינא במלוח הנאפת קודם איסור חמץ דאיתקש לפסח. אף על גב שאבא מורי ז"ל ורוב גדולי ריינו"ס נוהגים כן בכל הפסח משום חיוב מלוח בשעתא על זה אינו חושש כ"כ רק כשהל במלוחי שבת כדלעיל: ואם תעשה כן תזכר שלא תבוא לידי קילקול ותהי"י בקי בהלכות הפרשת חלה ביום טוב ובמדידה ובציבוי וברחי"ת הכלים ולאכול אפיקומן קודם הלוח:

בו ופרה שזכרה כבר משנה שלימה היא פ"ב וגי' דזכורות דזכרה ציד גוי פוערות ושמא מה שנהגו בני אושפור"ק להחמיר היבא דראוה חולבות או אפי"י צנה כרוך אחרים דבהא איבא פלוגתא דרבוותא השיע דקיימא לן לא מרחמא אלא אם כן ילדה. ואם צוה החמיר משום סייג יפה כהם אבל כי ודאי חזינא שילדה בבית גוי אין כאן דררא דאיסורא: ומי"מ מה מניק לבני אושפור"ק שהם מחמירין על עצמם לכתחלה בדליכא פסידא באחרת דלא שכיחי רבנן:

בח מי שלא הדליק נר חנוכה באחד מן הלילות אותה הלילה אין לה תשלומין וזהו דעת המרדכי. אבל מלילות אחרות לא קאי ומדליק בהרבן דנס כל יומא איתא ולית דין לריך בשש. וכן איתא באגודה: ולא דמי לעומר דהתם משום דבשבת תמימות אבל הכא כל חדא מלוח באנפי נפשיה היא כמו לולב: ומה שמוסיפין משום הידור הוא אטו מי שאוכל שום וריחו נודף:

בט ענין זכרה לפני ק"ש שלפני מעתה אף על פי שרב עמרם כתב לברך רבינו תם ויתר רבותינו ז"ל הסכימו שלא לברך דקריאת שמע של צ"ה עיקר והממעט בזכרות במקום פלוגתא הרי זה משובח. והסדר עיין בהשצ"ן ובזה יולא ידי חובה ואם אני משנה קצת מאי נפקא לך מינה:

ל תפילין של יד בני אושפור"ק וכל פרווה"א בני ח"ת מניחין המעברתי' ללד ה"ד: ואנו בני ח"ת מניחין המעברתי' ללד הגוף כמו של הראש: וכמה פעמים נחזקתהי עס רבותי על ככה ולא סלקא בידי ונפקותא אית בדבר לענין הכנסת הפרשה והיו"ד:

ומה